

imákból, hiedelemmondákból, mesékből kirajzolódó angyalképzeteket, majd a kortárs angyaltörténeteket folklorisztikai szempontból vizsgálja, és felhívja tanulmánya által a figyelmet a folklorisztika számára megnyílt forráscsoportra, az interneten is tömegével olvasható angyalmondákra, amelyek feldolgozása kutatókra vár.

A kötetet záró tanulmány – *A magyar mondakutatók fehér foltja: A modern mondák* – a városi monda, kortárs monda, modern monda külföldi szakirodalmának összefoglalása és az esetlegesen összegyűjtött magyar anyag ismertetése. A Magyar Néprajzi Társaság Folklór Szakosztálya, az ELTE Folklore Tanszéke és az MTA-ELTE Folklór Szövegelemzési

Kutatócsoportja által 2005. március 11-én szervezett konferencián elhangzott előadás kibővített változata ez a tanulmány.

Felhívja a figyelmet arra, hogy a modern mondák ártalmasak is lehetnek, felhasználja ezeket a történeteket a reklámpiar, az irodalom, de megjelennek filmek epizódjaként, tévésorozatokban, az interneten stb., és más műfajokkal együtt (pl. viccek, rémhírek) „ha tartalmuk a társadalom bizonyos meghatározott célcsoportjai ellen irányul (kisebbségek, a társadalom peremén élők, idegenek stb.), a diszkrimináció, a ki-rekesztés veszélyes fegyverévé válhatnak”.

Tekei Erika

Egyszer volt, hol nem volt idők Népköltészeti kiadványok a Kreatív Könyvkiadó gondozásában

Tekei Erika (vál. és szerk.): Erdélyi magyar mondák. (Fábián Gabriella illusztrációival.) Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2016. 32. old.

Tekei Erika (vál. és átd.): Állatmesék. (Pápai Barna illusztrációival.) Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2016. 32. old.

Tekei Erika (cul. și prelucr.): Povești cu animale. (Ilustrații: Pápai Barna.) Editura Kreativ, Târgu Mureș 2016. 32. old.

Tekei Erika (vál. és átd.): Tréfás mesék. (Pápai Barna illusztrációival.) Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2016. 32. old.

Tekei Erika (vál. és átd.): Varázsmesék. (Pápai Barna illusztrációival.) Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2017. 48. old.

A 19. és 20. század fordulóján végzett népmese- és mondagyűjtések, illetve az ekkoriban kiadott népköltészeti gyűjtemények egy jelentős része ma nehezen elérhető a szélesebb olvasóközönség számára. E gyűjtéseket napjainkban legnagyobb részét levéltárakban, folklórarchívumokban, nagyvárosi szakkönyvtárak körülményesen elérhető részlegein vagy vaskos folklorisztikai tanulmányok mellékletében találja meg csupán az érdeklődő, s kevés az ebből merítő, gyerekeknek szánt színvonalas

válogatás is a magyar könyvpiacon. Kérdésként fogalmazódik meg, hogy egyáltalán mutatkozik-e fogyasztói igény régi mondáinkra, meséinkre. A különböző rajzfilmek, animációk, animék, digitális mozgóképek és egyéb, az elbeszélte történethez különböző technikákkal mozgást és hangot is illesztő műfajok áradatában felnövő mai kisgyerekeket le lehet-e még kötni szépen illusztrált kötetekkel, lehet-e jóra, igazra, szépre nevelni Kacor király vagy a bujdosó macska történetével, szórakoztatni

Nagy Zsolt (1991) – néprajzkutató, kertészmérnök, szerkesztő, Sapientia EMTE, Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely, nagycsolt@yahoo.com

Együgyű Miska vagy Gácsera kalandjaival, el lehet-e varázsolni Gyöngyharmat János és Világi Szép Erzsébet, a zöldszakállú király vagy a kis kondás meséjével, Firtos és Tartod, a Szent Anna tavának vagy a Bálványos várának mondájával?

Örvendetes, hogy egy erdélyi, marosvásárhelyi könyvkiadó a felmerülő kérdések és bizonytalanság ellenére is vállalta, hogy két éve rendszeresen jelentet meg népköltészeti kiadványokat gyerekeknek szánt kiadásban. A sorozat ötletgazdája és szerkesztője, Tekei Erika néprajzkutató célja egy olyan könyvsorozat megvalósítása volt, mely az iskolai oktatásban mint segédanyag is alkalmazható, szöveganyaga pedig a romániai magyar tannyelvű iskolák tantervéhez igazodik.

Az *Erdélyi magyar mondák* című kötet 2016-ban első között látott napvilágot. A gazdagon illusztrált kiadványban tíz népmondát találunk (*Bálványos vár; Venturné; Firtos és Tartod; Etéd, Szolokma, Atya; Firtos lova; Zeta vára; Három tündér; Az ikrek; Szent Anna tava; A kápolna harangja*), valamennyi Benedek Elek *Magyar mese- és mondavilág* című többrészes szintéziséből került be a válogatásba. A szerkesztő a borítóra írt ajánlószövegében a következőket fogalmazta meg: „Mondáink és meséink hasonlítanak, de míg a mesék valóságtartalma az egyszer volt, hol nem volt idők és álmok homályába vész, addig a mondákban itt is, ott is felbukkannak a ma is létező hegyek, tavak, települések nevei, vagy jól ismert történelmi eseményekhez, személyekhez kapcsolódnak a költőien megformált történetek.” (Az *Erdélyi magyar mondák* lapjain erdélyi helyszínekhez és történelmi eseményekhez kapcsolódó mondák kaptak helyet.) A mintegy negyedszáz színes illusztráció és a borító Fábián Gabriella textilművész-illusztrátor munkáját dicséri: a magyar népművészeti elemekből táplálkozó motívumvilág, a cselekményükben megragadott történetek, a pasztelszínekkel megoldott mozgalmas kompozíciók mind-mind illenek a mondaszövegekhez.

Szintén 2016-ban jelent meg a kiadó gondozásában az első két népmeseválogatás *Állatmesék*, illetve *Tréfás mesék* címmel (előbbi kötetet *Povești cu animale* címmel később román nyelven is kiadták).

Az állatfabulás kötet kilenc történetet tartalmaz Tekei Erika átdolgozásában: *A vadgalamb és a szarka*, illetve *A macska és az egér* című mesék Arany László mesegyűjteményeiből származnak, melyek először az 1860-as években láttak napvilágot; *A farkas és a róka*, *Kacorkirály története*, *A bujdosó macska*, *Az ember a legerősebb és Rókáné meg a rák* Benedek Elek által gyűjtött variánsok, míg *A róka, a kis madár és az agár* című mese Szabó Sámuel, a *Kutya-macska barátság* pedig Berze Nagy János gyűjtése. A szövegekhez kapcsolódó illusztrációkat, illetve a borítót Pápai Barna grafikus-illusztrátor készítette. Mint ahogyan az a fabuláinkban lenni szokott – legyen az tanítómese, humoros csalímese vagy épp egy-egy állat tulajdonságait magyarázó történet –, az illusztrációkon is megelevenednek, emberi tulajdonságokat kapnak az állatszereplők, ruhát öltenek, két lábon járnak, tárgyakat használnak. Tekei Erika a mesék szövegében előforduló tájzavak (dajnált, kajtár, beretvál stb.) és a nyelvhasználatunkból már kikopott régi kifejezések (sulyok, pozdorja stb.) magyarázatáról is gondoskodott, a szövegeket lábjegyzetekkel látta el.

A *Tréfás mesék* című mesegyűjteményben a feje tetejére állított, nevetségessé tett, illetve nevetségessé lett világ elevenedik meg az olvasó előtt: „a butaság, a kapzsiság, az irigység, a lustaság, az apró és a nagyobb vétségek, jellemhibák, melyek tréfával, humorral, ravaszággal legyőzhetők, felszabadítóan kinevethetők”. A kötetbe Ósz János (*Együgyű Miska; A borbély és a szegényember*), Kriza János (*A rest leány*), illetve Benedek Elek (*Gácsera; Csali mese; A király nyulai; Félsz; Három kívánság; Kutya szeretne lenni; A soknevű királyfi*) gyűjtéseiből kerültek be szövegek, Tekei Erika szintén gyerekek számára dolgozta át, illetve az előző gyűjteményhez hasonlóan jegyzetapparátussal látta el azokat. A mesék illusztrátora ugyancsak Pápai Barna, aki előző kötetéhez képest újat hozott, és minden mesének egyedi színvilágot álmódott meg. A karakterek, a meseszereplők is másak – a tréfás mesékhez illően –, mind az emberi alakok, mind pedig az állatok kissé karikatúrisztikusak,

jellemük és a humor forrását jelentő jellemhibáik a rajzokról is jól leolvashatók.

A kiadó utolsóként megjelentetett népköltészeti kiadványa a tavalyi év (2017) őszén kiadott és a 23. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásáron is bemutatott *Varázsmesék* című mesekönyv, mely Berze Nagy János *Népmesék Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyékből* című, 111 éve, 1907-ben Budapesten napvilágot látott gyűjteménye alapján készült. A benne helyet kapott – eredetileg nyelvjárársban lejegyzett – hét varázs-, tündér- és hőmesét (*Gyöngyharmat János; Aranyszóló pintyőke; A tetejellen fa; A hét daru; A zöldszakállú király; A feneketlen kút; A kis kondás*) szintén Tekői Erika néprajzkutató, folklorista válogatta és dolgozta át. Ugyancsak az ő érdeme, hogy a mesék szövegében előforduló tájszavakat (fáin, ringáz, suhancár stb.), illetve a gyerekek és/vagy szülők számára nehezen érthető, nyelvhasználatunkból már kikopott régi kifejezéseket (vetélő, peták, dikó, sing stb.) – az előző kötetekhez hasonlóan – magyarázó jegyzetekkel látta el. A mesegyűjtő Berze Nagy János (1879–1946) a magyar népmese kutatás egyik legjelesebb alakja. Elsőként gyűjtött és tett közzé nagyobb népmeseanyagot egy kisebb tájegységről, összeállította a magyar népmesék típuskatalógusát. Hagyatékából a 20. század második felében három, ifjúságnak szánt kötetet jelentettek meg eddig (*Szólószem királyfi; A bűbájós lakat* és *Kis Vitéz Pajtás*), mindegyiket

Budapesten. A Marosvásárhelyen megjelent varázsmesés kötete most e sort is bővíti. A borítóterv és a közel negyedszáz egész oldalas színes illusztráció ismételtén Pápai Barna munkáját dicséri. Az illusztrátor rendkívül jól ráértett a magyar varázsmesék alaphangulatára és üzenetére, s mindezt ehhez illő varázslatos és mesés („varázsmesés”) módon tudta a maga vizuális eszközeivel közvetíteni az olvasók, a gyerekek irányába. A kötetben megjelent rajzok szín- és formavilága, kompozíciós megoldásai, szokatlan perspektívái és kidolgozott részleteiben rejlő szépségei a mellé vagy ráhelyezett szövegektől függetlenül is önálló grafikai alkotásokká avatják a fiatal művész munkáit, kiforrott, egységes stílusról árulkodnak, a gondosan válogatott folkloralkotások társaságában pedig valósággal meglevenednek szemünk előtt a történetek.

A röviden itt bemutatott négy kötet kiemelt darabjává válhat minden gyerek kiskönyvtárának, de a szélesebb olvasóközönség és a néprajzos szakma figyelmére, érdeklődésére is számot tarthat. Ugyanakkor azt is szükséges jelezni, hogy a kiadó folytatni kívánja a népköltészeti gyűjtemények szépen illusztrált formában való kiadását; az előkészületben, illetve megjelenés alatt lévő idei kiadványai sorában – többek között – találós kérdések és gyermekmondókák gyűjteménye, anekdotakötet és növényfabulás kiadvány is szerepel.

Nagy Zsolt

Rontó-védő társadalom

Komáromi Tünde: Rontás és társadalom Aranyosszéken. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság. Kvár 2009. 239 old. (Kriza Könyvek 34.)

Még éppen a Változás előtti pillanatokban jelent meg Budapesten Losonczy Ágnes *Ártó-védő társadalom* című fundamentális műve (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989), amelynek akkori hatása meghökkentő volt, hisz épp azt a

mikrovilágokban mélyen megbúvó intimtáshálót, önszervező logikát jelenítette meg, amely akár az ártalmak, megbetegedések, teherviselés terén, akár a „kórokozókkal” szembeni ellenanyag-termelésben a „végső romlás” és nemzethalál-vízió

A. Gergely András (1952) – politológus, kulturális antropológus, az ELTE TÁTK és a PTE DTI oktatója, szerkesztő, a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság elnöke, andrasgergelya@gmail.com